

خراسانی، زهرا، ۱۳۴۷ -

جامعیت قرآن از منظر صحیفه‌ی سجادیه / زهرا خراسانی، قم: ابتکار دانش، ۱۳۸۵، ۲۰۲ ص.

ISBN 964-2505-13-4 ریال: ۱۸۰۰۰

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص ۱۹۵ - ۲۰۲، همچنین به صورت زیر نویس

۱. علی بن حسین (ع)، امام چهارم، ۳۸ - ۹۴ ق. صحیفه سجادیه - قرآن - جامعیت، ۲. علی بن حسین (ع)، امام چهارم، ۳۸ - ۹۴ ق. - نظریه درباره جامعیت قرآن، ۳. قرآن - جامعیت، ۴. قرآن - بررسی و شناخت، ۵. محمد (ص)، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ ق. - خاتمیت، ۶. اسلام - بررسی و شناخت، الف. عنوان.

۲۹۷/۷۷۲

BP ۲۶۷/۱/ع ۸ ص ۳۰۹۳

[۲۹۷/۱۵۹]

[ج ۴ خ ۳ / BP ۶۵]

الف ۱۳۸۵

جامعیت قرآن از منظر صحیفه‌ی سجادیه

زهرا خراسانی

ویراستار: کبری نودهی

نوبت چاپ: اول، ۱۳۸۵ ش

حروف چینی و صفحه‌آرایی: ابتکار دانش

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

چاپ: شریعت

بها: ۱۶۰۰ تومان

همه‌ی حقوق برای مؤلف محفوظ است

شابک: ۱۳ - ۲۵۰۵ - ۹۶۴ • ISBN: 964-2505-13-4

نشر ابتکار دانش: قم، ۴۵ متری عمار یاسر، نیش کوچه‌ی شماری ۸، پلاک ۱ - تلفن: ۷۷۵۹۲۳۷-۷۷۱۶۲۳۷-۲۵۱

مراکز پخش:

۰۹۱۲-۵۵۱-۷۹۲۵

۱) پخش حمید

۰۲۵۱-۷۷۴۴۱۰۰ □ ۰۹۱۲-۵۵۲-۱۳۴۶

۲) مرکز پخش فاطمه

E - mail : Ebtakardaneh@Yahoo.com

جامعیت قرآن

از منظر صحیفه‌ی سجادیه

زهرا خراسانی

سپاس و تقدیر

«وَلَكَ الشُّكْرُ عَلَىٰ مَا خَوَّلْتَنَا مِنَ النِّعَمِ»

و شکر و سپاس ویژه‌ی توست نسبت به نعمت‌هایی که به ما عطا کرده‌ای.

(صحیفه‌ی سجادیه، دعای ۳۶، فراز ۱)

پروردگارا! به پاس این نعمت که در سایه‌ی عنایت سیدالساّجِدین علیه السلام به بنده‌ات ارزانی داشتی، شرط حق‌گزاری است تا از دانشمند محترم حجة الاسلام والمسلمین دکتر محمد رضا آشتیانی، حجة الاسلام والمسلمین دکتر ابراهیم بهادر و همه‌ی عزیزانی که مرا در فراهم آوردن زمینه‌ی لازم، جهت کسب فیض از خوان گسترده‌ی الهی یاری و همراهی نموده‌اند، تشکر و قدردانی نمایم.

فهرست مطالب

پیشگفتار ۱۱.

مقدمه‌ی مؤلف

مقدمه‌ی مؤلف ۱۹ / نگاهی کوتاه به زندگانی امام سجاد علیه السلام ۱۹ / مسئولیت امام سجاد علیه السلام ۲۱ /
آشنایی با صحیفه‌ی سجاده ۲۳ / آیا صحیفه‌ی سجاده یک کتاب دعاست؟ ۲۳ / جایگاه
صحیفه‌ی سجاده ۲۴ / اسناد صحیفه‌ی سجاده ۲۵ / شروح صحیفه‌ی سجاده ۲۷ / تأثیر
پذیری امام علیه السلام از قرآن ۲۷ / مجاری تفکر و اندیشه در صحیفه‌ی سجاده ۳۱.

فصل اول

تبیین جامعیت قرآن

تعریف اصطلاحات ۳۸.

گفتار اول: منظور از جامعیت ۴۱ / منظور از جامعیت در قرآن ۴۱ / قرآن در بیان پیامبر
اکرم صلی الله علیه و آله ۴۳ / قرآن در بیان ائمه‌ی اطهار علیهم السلام ۴۳ / قرآن در بیان امام سجاد علیه السلام ۴۴.
گفتار دوم: دیدگاه‌ها نسبت به مسأله‌ی جامعیت ۴۶ / دیدگاه برخی از مفسرین متقدم و
متأخر ۴۶ / دیدگاه علامه طباطبائی رحمته الله علیه ۴۸ / دیدگاه آیة‌العه العظمیٰ خوئی رحمته الله علیه ۴۹ / دیدگاه
امام خمینی رحمته الله علیه ۵۱ / دیدگاه آیة‌العه جوادی آملی ۵۲ / دیدگاه آیة‌العه مکارم شیرازی ۵۳ / دیدگاه
دکتر حجتی ۵۴ / خلاصه‌ی سخن ۵۵.

گفتار سوم: تبیین جامعیت قرآن از دیدگاه امام سجاد علیه السلام در صحیفه‌ی سجاده ۵۸ / مفصل
بودن قرآن ۵۹ / قرآن، برترین سخنان ۶۰ / عظمت و منزلت قرآن ۶۱ / قرآن، متضمن سعادت

بشری ۶۲ / رسانندهی انسان به اوج کمالات ۶۳ / سفینهی نجات بشر ۶۳ / ریسمان الهی ۶۴ / نسخه‌ی تربیت بشر ۶۵ / شفاعت حق جویان ۶۷ / نور هدایت ۶۷ / سازندهی انسان ۶۸ / پاک کنندهی قلوب ۶۸ / عامل وحدت ۶۸ / ضامن امنیت آدمی ۶۹ / تأمین کنندهی رفاه مردم ۶۹ / رساننده به کمالات انسانی ۶۹ / راه نجات بشر ۷۰ / راهنما به سوی رضوان ۷۰ / ملاک تشخیص حلال و حرام ۷۰ / مایه‌ی تهذیب نفوس ۷۰ / هدایت کننده به راه‌های سلامت ۷۱ / راهنمای مقاصد عالی ۷۲ / خلاصه‌ی سخن ۷۲.

فصل دوم

ملاک‌های جامعیت قرآن

گفتار اول: مطابقت با فطرت ۷۹ / دین اسلام، آئین حنیف ۸۰ / هماهنگی تکلیف مطابق با فطرت آدمی ۸۲ / سعادت بشر در گرو پیروی آئین حنیف ۸۳ / سهولت و سادگی قوانین الهی ۸۵.

گفتار دوم: جاودانگی و تحریف ناپذیری وحی ۸۸ / روشننگری و رهنمونی (هدایتگری) ۸۹ / قرآن، وسیله‌ی هدایت و تربیت ۹۱ / جذابیت و تربیتی آموزه‌های قرآنی ۹۴.

گفتار سوم: میزان سنجش و موازن‌گری قرآن ۹۷ / قرآن، فراق حلیت و حرمت ۹۸ / اعتدال در تشریع ۱۰۰ / امت اسلام، امت میانه رو ۱۰۰.

گفتار چهارم: جهانی بودن قرآن ۱۰۴ / مخاطبین قرآن ۱۰۵ / رمز پایداری حیات قرآنی ۱۰۷ / وجود امام علی (ع) ۱۰۸ / وجود احیاگران دینی در عصر غیبت ۱۱۰.

فصل سوم

ارتباط جامعیت قرآن با خاتمیت

گفتار اول: فلسفه‌ی ختم نبوت تشریعی ۱۱۷ / حدیث منزلت ۱۲۰ / سیر تعادلی و تکاملی دین اسلام ۱۲۱.

گفتار دوم: تبیین مسأله‌ی خاتمیت از دیدگاه امام سجاده (ع) در صحیفه‌ی سجادیه ۱۲۴ / مسأله‌ی ختم نبوت ۱۲۴ / زنده و جاوید ماندن دین اسلام و سنت پیامبر (ص) ۱۲۴ / پیامبر اکرم (ص) از برگزیده‌ترین پیامبران الهی ۱۲۵ / امت پیامبر اکرم (ص)، آخرین امت ۱۲۵.

حضرت محمد ﷺ، خاتم پیامبران ۱۲۶ / جهانی بودن رسالت پیامبر اکرم ﷺ ۱۲۶ / قرآن معجزه‌ی جاوید پیامبر خاتم ﷺ ۱۲۷.

گفتار سوم: خاتمیت و جاودانگی دین اسلام ۱۲۸ / اعطای وجود پیامبر اکرم ﷺ به امت اسلام ۱۲۹ / درجه و مقام والای پیامبر عظیم الشان اسلام ﷺ ۱۳۲ / قرآن، سند حقانیت دعوی پیامبر اکرم ﷺ ۱۳۳ / ویژگی امت اسلام ۱۳۵ / شاهد و گواه بودن امت اسلام ۱۳۵ / گستردگی جمعیت امت اسلام ۱۳۵.

گفتار چهارم: خاتمیت و کمال دین اسلام ۱۳۷ / دین اسلام، دین کامل و جامع ۱۳۷ / همراهی قرآن ناطق با قرآن نازل ۱۴۰ / حضرت محمد ﷺ اولین مفسر الهی ۱۴۰ / امامان علیهم السلام وارثان علم پیامبر اکرم ﷺ ۱۴۴.

فصل چهارم

جامع بودن قرآن نسبت به کتب آسمانی پیشین

گفتار اول: شاهد و گواه بودن قرآن ۱۵۴.

گفتار دوم: قرآن، سند و معجزه‌ی جاویدان پیامبر اکرم ﷺ ۱۵۷.

گفتار سوم: مسأله‌ی صیانت قرآن از تحریف ۱۶۰ / قرآن، وحی الهی ۱۶۱ / حافظان وحی ۱۶۲ / خداوند مراقب و نگهبان بر همه چیز ۱۶۵ / مبارزه طلبی قرآن ۱۶۵ / تغییر ناپذیری قول الهی ۱۶۶ / حضرت محمد ﷺ منتخب الهی ۱۶۸ / بقای وحی الهی ۱۶۸.

گفتار چهارم: پیشگویی و خبرهای غیبی در قرآن ۱۷۰ / خبر از برزخ ۱۷۱ / خبر از حضور در قیامت ۱۷۱ / خبر از عرضه شدن اعمال انسان‌ها ۱۷۱ / خبر از گذشتن از پل جهنم ۱۷۲ / خبر از ظلمات و تاریکی‌ها ۱۷۲ / فلسفه‌ی زندگی و جهان پس از مرگ ۱۷۲.

گفتار پنجم: تشریع قوانین، عقاید، اخلاق و احکام در قرآن ۱۷۴ / قانون نظارت عمومی در قرآن ۱۷۴ / عدل الهی در نظام جزا بخشی ۱۷۵ / قرآن و مباحث عقلی ۱۷۷ / دعوت به تفکر ۱۷۹ / احسان به والدین ۱۸۰ / قرآن و قوانین آفرینش ۱۸۲ / اعتدال در قرآن ۱۸۴ / دعوت عمومی به عدالت ۱۸۶ / اعتدال در بخشش ۱۸۶ / اسلام آئین تفضل ۱۸۹ / عبادات در قرآن ۱۹۱.

کتابنامه ۱۹۵ / نشریات ۲۰۲ / نرم افزار ۲۰۲.

﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى
وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ﴾^۱

و ما این کتاب آسمانی (قرآن) را بر تو نازل کردیم که بیان
همه چیز در آن است، هم هدایت است، هم رحمت و هم
مایه‌ی بشارت برای همه‌ی مسلمانان.

پیشگفتار

مقوله‌ی جامعیت قرآن از جمله مباحث مهم در مجموعه‌ی مباحث
توصیف و تبیین دین اسلام در دوران معاصر به شمار می‌رود. این بحث از یک
سو به موضوع معرفت دینی^۲ باز می‌گردد و از سوی دیگر مسأله‌ی جامعیت،
مسأله‌ای کلامی است و در کلام جدید، در بحث انتظار از دین و ظهور دین
مطرح می‌گردد. در حقیقت، جامعیت به نوعی با مسأله‌ی کمال دین از تباط دارد
بنابراین، تبیین موضوع جامعیت، به گونه‌ای دفاع از حضور همیشگی و مستمر
دین در ابعاد مختلف جوامع بشری است.

در یک نگاه کلی، آنچه از دین اسلام انتظار می‌رود، دستورات و
رهنمودهایی است که در جهت سعادت انسان‌ها و تأمین نیازهای همه‌ی طبقات

۱ - نحل/۸۹.

۲ - معرفت دینی عبارت است از مجموعه‌ی شناخت‌هایی که درباره‌ی ادیان الهی در بخش‌های
عقاید، اخلاق و احکام و به عبارت دیگر در بحث‌های عقیدتی و ارزشی و نیز در ابعاد هست‌ها و باید‌ها
وجود دارد. (رک: «معرفت‌شناسی»، تدوین و نشر: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ج ۱،
۱۳۷۷، ص ۱۱۲)

و نسل‌ها به کار گرفته می‌شود. لازمه‌ی جامعیت و کمال دین نیز آن است که خداوند، در هر عصری، همراه با فرستادن پیامبر، مقررات و قوانین مناسب با رشد و تکامل انسان‌ها و فراخور استعداد آنها مطرح نمود، چنان که قرآن نیز مشتمل بر دستورات و رهنمودهایی است که از دین کامل و جاودانی، چون اسلام انتظار می‌رود و برای تبیین این جامعیت و کمال می‌توان از متون دینی چون آیات قرآن، سنت پیامبر ﷺ، نهج البلاغه، صحیفه‌ی سجادیه و روایات رسیده از ائمه‌ی اطهار علیهم‌السلام یاری جست.

یکی از مهم‌ترین منابع اسلامی بعد از قرآن کریم و نهج البلاغه، اثر علمی - عرفانی امام سجاده علی علیه‌السلام است. اهل دانش اذعان دارند، صحیفه‌ی سجادیه تنها یک کتاب دعا نیست بلکه دریای بیکرانی است از علوم و معارف اسلامی که طی آن مسائل عقیدتی، اخلاقی، اجتماعی، تاریخی، سیاسی، فرهنگی احکام، عبادات،... در قالب دعا مطرح گردیده است. اندیشه و بینش امام سجاده علی علیه‌السلام قرآنی است. این گنجینه‌ی عظیم الهی از اهمیت و جایگاهی خاص برخوردار بوده و پیوند خاصی با قرآن مجید برقرار کرده است.

در این اثر، سعی نگارنده بر آن است که جامعیت قرآن را از دیدگاه امام سجاده علی علیه‌السلام در صحیفه‌ی سجادیه بررسی نماید؛ در این راستا با برشمردن ملاک‌های جامعیت، ویژگی‌های قرآن و برتری آن نسبت به کتاب‌های آسمانی پیشین و نیز بیان فرازهایی که دلالت بر جامعیت قرآن دارند، به تحلیل و تبیین موضوع جامعیت قرآن پردازد. همچنین در تبیین جامعیت باید به مسأله‌ی خاتمیت توجه بسیار داشت و از آن در ابعاد مختلف، بهره‌ی وافر برد. امام سجاده علی علیه‌السلام با بیان فرازهایی در ادعیه‌ی صحیفه‌ی سجادیه بر مسأله‌ی خاتمیت پیامبر اکرم ﷺ تأکید نموده است.

ضمناً برای درک و فهم هر چه بیشتر کلام امام سجاد علیه السلام سعی شده است با استناد به برخی از آیات قرآن کریم، روایاتی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، کلام مولای متقیان حضرت علی بن ابی طالب علیه السلام در نهج البلاغه و برخی از روایات معصومین علیهم السلام به ارزیابی موضوع مورد نظر پردازد.

البته برای تحلیل جامع تر مطالب، از نظر و آراء برخی از دانشمندان و مفسرین علوم قرآنی بهره خواهیم جست.

هدف اصلی این بحث، تبیین نظر امام سجاد علیه السلام در صحیفه‌ی سجاده در باره‌ی جامعیت قرآن خواهد بود. اما همچنان این موضوع نیازمند به کاوش و تحقیقی است همه جانبه. امید است این مختصر، زمینه‌ی مناسبی جهت تعمیق و گستردگی در این باره فراهم آورد و خاستگاه امام سجاد علیه السلام را در باب جامعیت و ارتباط آن با علوم قرآن، فقه، اصول، کلام و سایر علوم، مورد مطالعه و بررسی قرار داده و از اثر علمی و عرفانی این امام همام در شناخت هر چه بهتر آئین اسلام و قرآن بهره‌مند شویم. ان شاء الله.

این اثر، مصادف با ولادت با سعادت حضرت ختمی مرتبت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و ششمین اختر آسمان ولایت و امامت، حضرت امام جعفر صادق علیه السلام به پایان رسید.

«و من الله التوفیق»

زهره خراسانی

قم - هفدهم ربیع الاول سال ۱۴۲۳ ه. ق

برابر با نهم خرداد ۱۳۸۱ ه. ش

مقدمه ناشر

خدای را سپاس و ستایش که توفیق نشر بخشی از آثار جلیّه و نورانی ائمه‌ی هدی علیهم‌السلام - حضرت امام سجاده علیه‌السلام - نصیب ما گردید. صحیفه‌ی سجاده، گنجینه‌ای ارزشمند در دست تربیت یافتگان و تشنگان معارف ناب محمدی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم است و رهپویان علم و دانش را، توان دسترسی بدان گنج سعادت است.

صحیفه‌ی سجاده به عنوان میراث جاودان و مرجع مهم در زمینه‌های اعتقادی، اخلاقی، تربیتی، فقهی و... در دسترس ما مسلمانان قرار دارد که از اهمیّت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. آنچه مهم است بیان این مطلب است که سخنان امام سجاده علیه‌السلام در صحیفه‌ی سجاده، در قالب دعا، بیان شده است و نیز ما را در جهت شناخت هر چه بیشتر قرآن کریم کمک می‌نماید.

این کتاب به قلم مؤلف محترم زهرا خراسانی به رشته‌ی تحریر درآمده و در چهار بخش و شانزده گفتار، به بیان موضوعاتی پیرامون جامعیت قرآن، ملاک‌های جامعیت قرآن، ارتباط جامعیت قرآن با خاتمیت و جامع بودن قرآن نسبت به کتب آسمانی پیشین از منظر امام سجاده علیه‌السلام در صحیفه‌ی سجاده پرداخته و مباحث مربوط به آن را

در زمینه‌ی شناخت هر چه بیشتر قرآن کریم مورد بررسی و توجه قرار داده است.

با آرزوی توفیق روزافزون برای نگارنده‌ی محترم، امید است مطالعه‌ی این کتاب گامی در جهت شناخت کتاب آسمانی ما مسلمانان - قرآن کریم - از منظر امام سجاده علیه السلام باشد.

در خاتمه امیداوریم چاپ و نشر این کتاب مورد رضایت حضرت باری تعالی و مشمول عنایات حضرت ولی عصر - ارواحنا فداه - قرار گیرد.

- پمّنه و گرمه -

انتشارات ابتکار دانش